

VELITEĽSKO-ŠTÁBNE CVIČENIE ŠUMAVA 1968

Cvičenie Šumava, uskutočnené na území Československa v dňoch 23. 6. až 30. 6. 1968 svojím územným rozsahom, počtom cvičiacich štábov rôznych stupňov (jednotka až zväz), vyvedením na vtedajší čas veľkého počtu značkovacích a zabezpečovacích útvarov a jednotiek prirahuje v súčasnosti zvýšenú pozornosť nielen historikov, ale aj ostatných, ktorí skúmajú obdobie súvisiace bezprostredne so vstupom piatich armád Varšavskej zmluvy do Československa. Preto cieľom tohto článku je aspoň v hrubých črtách ukázať na závažné aspekty majúce bezprostredný vplyv nielen na prípravu a samotný priebeh cvičenia, ale aj na jeho neskoršie dôsledky v auguste 1968.

Rozhodnutie uskutočniť cvičenie Šumava padlo v roku 1967 na velení Spojených ozbrojených síl štátov Varšavskej zmluvy pri tvorbe **Smernice pre operačnú a bojovú prípravu na rok 1968**. V plánovacej časti tejto smernice sa nariaďovalo vykonať v mesiaci septembri operačné veliteľsko-štábne cvičenie na území ČSSR a NDR s čiastočným vyvedením vojsk. Cvičenia sa zo strany ČSLA mal zúčastniť štáb frontu, dve veliteľstvá vŕejovskových armád, veliteľstvo leteckej armády a PVO. Od NĽA NDR jedno veliteľstvo vŕejovskovej armády a zo Sovietskej armády jedno veliteľstvo Prikarpat-ského vojenského okruhu (PRIKVO) a jedno veliteľstvo vŕejovskovej armády.

Tematika určená pre cvičenie mala **po prvé**: preveriť otázky prípravy a vedenia frontovej (armádnej) operácie v rôznych podmienkach vzniku a vedenia bojovej činnosti a **po druhé**: precvičiť v plnom rozsahu návyky v organizácii súčinnosti medzi druhmi ozbrojených síl a vojsk. Vzhľadom na tú skutočnosť, že cvičenie z väčšej časti malo prebiehať na území ČSSR, jeho riadením bolo poverené MNO ČSSR.

Aby uvedené požiadavky a ciele spojeneckého veliteľsko-štábného cvičenia boli splnené v požadovanom rozsahu a kvalite, MNO v smerniciach pre operačnú, bojovú a politickú prípravu pozemných vojsk, letectva a PVOŠ na výcvikový rok 1967/68 stanovilo vykonať na jar roku 1968 jedno štábne frontové cvičenie (Gladiola), jedno operačno-taktické cvičenie pre veliteľstvá ZVO, SVO, 10. LA a 7. A PVOŠ a jednostranné veliteľsko-štábne cvičenie pre ženijné vojsko (Maják).

Okrem týchto uvedených opatrení frontového a operačného rozsahu nemenej dôležité miesto v príprave na cvičenie Šumava mala zohrávať aj oblasť operačno-taktická. V jej rámci sa rátało uskutočniť v marci až auguste veliteľsko-štábne cvičenie armádneho a divízneho rozsahu, pričom u divízií mali tieto cvičenia prebehnúť s čiastočným vyvedením vojsk.

Začiatkom marca 1968 sa začali na jednotlivých stupňoch velenia armády postupne naplňovať požiadavky stanovené pre jednotlivé druhy vojsk smernicou na výcvikový rok, a to aj cez čiastočne zložitú vnútornú situáciu v armáde (kádrové zmeny, akčný program). Tento proces prípravy čiastočne narušila požiadavka hlavného veliteľa Spojených ozbrojených síl maršala Sovietskeho zväzu I. I. Jakubovského, ktorý pri

svojej oficiálnej návšteve v ČSSR v dňoch 24. až 26. 4. 1968 žiadal uskutočniť spojenecké cvičenie už v prvej polovici roku 1968. Zároveň sa cvičenie rozšírilo oproti pôvodnému zámyslu o jedno armádne veliteľstvo MĽA, jedno armádne a divízne veliteľstvo PĽA. Velenie ČSLA vzhľadom na už spomenuté armádne problémy navrhovalo trvať na pôvodnom termíne cvičenia. Avšak pri návšteve čs. hraníc a vládnej delegácie, vedenej prvým tajomníkom ÚV KSČ A. Dubčekom a predsedom vlády O. Černíkom v Sovietskom zväze (4.–5. 5. 1968) bol v zásade daný súhlas s uskutočnením cvičenia skôr ako v septembri roku 1968. Týmto súhlasom sa delegácia snažila dokumentovať nielen príslušnosť ČSSR k Varšavskej zmluve, ale zároveň chcela zabrániť akýmkoľvek pochybnostiam o vernosti ČSSR k plneniu spojeneckých záväzkov. V tomto zmysle bol zverejnený aj článok ministra národnej obrany ČSSR generálplukovníka M. Dzúra v sovietskej tlačí.

Termín a rozsah spojeneckého strategicko-operačného, veliteľsko-štábného cvičenia s čiastočne značkovými vojskami bol upresnený pri návšteve ministra obrany ZSSR maršala Sovietskeho zväzu A. A. Grečka (20.–22.5. 1968) v Prahe. O tri dni nato 25. 5. 1968 bolo v Pravde uverejnené komuniké o uskutočnení cvičenia v júni. Týmto začína prípravné obdobie na cvičenie Šumava, ktoré trvalo od 21. 5. do 21. 6. 1968.

Z hľadiska preloženia termínu cvičenia bol v tomto časovom úseku hlavný dôraz kladený na základné body, a to:

- Rekognoskáciu predpokladaných priestorov cvičenia.
- Upresnenie hraničných priechodov a vytýčenie cestných a železničných trás do priestorov sústredenia vojsk na území ČSSR.
- Materiálne a technické zabezpečenie štábov a vojsk.

Na základe návrhu MNO boli v dňoch 24.–26. 5. 1968 uskutočnené rekognoskácie pre rozmiestnenie veliteľstva cvičenia. Dňa 27. 5. 1968 bolo rozhodnuté zriadiť riadiateľstvo cvičenia v posádke Mladá. Týmto dňom sa začali prípravy na samotné uvoľnenie objektov 13. td, ktoré skončili 6. 6. 1968 a zároveň sa pristúpilo k úpravám plánu bojovej a politickej prípravy tejto divízie. Súčasne s rozmiestňovaním riadiateľstva cvičenia prišlo sovietska strana za asistencie orgánov MNO k rekognoskácii výcvikových priestorov Libavá, Doupov a Mimoň a začiatkom júna veliteľských stanovišť v priestore Tábora, Příbrami a Písku. V dňoch 3. až 5. 6. 1968 sa uskutočnili dohovory medzi Ministerstvom národnej obrany ČSSR a predstaviteľmi Maďarskej a Poľskej ľudovej armády o rozmiestnení armádnych a divízných štábov na našom území. Rozmiestnenie armádneho štábu MĽA bolo stanovené do priestorov Malacky, Vyškov, Velká Bíteš, armádne a divízne veliteľstvo PĽA sa predpokladalo rozmiestniť do priestorov Turnov a strelnica Mimoň. V uvedených dňoch sa tiež uskutočnil, spoločne s predstaviteľmi Sovietskej armády prieskum letísk pre zabezpečenie možnosti rozmiestnenia veliteľských stanovišť a jednotiek sovietskeho letectva pri cvičení. Pri rekognoskácii príslušníci MNO plne vychádzali z požiadaviek Sovietskej armády umiestniť jednotky letectva takto: (pozri **tabuľku**).

Vzhľadom na tú skutočnosť, že požiadavky zahrňovali aj niektoré letiská patriace PVOŠ, došlo dňa 7. 6. k dohovoru medzi generálom Kalickým a sovietskym generálom Kazakovom, ktorého výsledkom bolo podstatné zníženie predpokladaného počtu sovietskeho letectva takmer o jednu polovicu. Na základe tohto dohovoru sa teda uskutočnila úplná rekognoskácia letísk Hradčany, Čáslav a Pardubice. O desať dní neskoršie 17. 6. 1968 z dôvodu bezpečnosti leteckej prevádzky a plného zabezpečenia potrieb cvičenia československá strana poskytla sovietskej strane úplné údaje o letiskách Dobruška, Příbram, Tábor, Bechyně, M. Libavá, Vodochody, Vyškov, Náměšť a Mni-

Tabuľka

Por. čís.	Typ lietadla	Počet letísk	Základná dislokácia	Po manévre	Poznámka
1.	NiG 21	1 1-2	Žatec Hradčany Přerov	1 letka	VS pluku VS divízie VS pluku
2.	SU 7	1	Čáslav		VS pluku VS divízie
3.	SU 7 alebo MiG 19		Čáslav alebo Hradec Králové	Přerov	VS pluku
4.	JaK 28K	1	Pardubice		VS pluku
5.	Mi-4	1	Kbely		VS pluku
6.	Mi-4 Il-14 LI-2	16 ks 1 ks 2 ks	Mladá		

chovo Hradiště. Pre lety riaditeľstva cvičenia do ostatných priestorov cvičiacich štábov sa mali využívať stále letiská v Bechyni, Brne-Tuřanoch a Přerove.

V období od 31. 5. do 2. 6. 1968 sa v rámci zabezpečenia spojenia uskutočnila rekognoskácia celého priestoru Čiech pre rádioreléové spojenia. Na základe jej výsledkov sa pristúpilo v dňoch 1.-4. 6. k vybudovaniu diaľkových rádioreléových trás na smeroch Mladá-Užhorod, Mladá-Drážďany a Mladá-Legnica. Súčasne prebiehala aj výstavba rádioreléového spojenia medzi riaditeľstvom cvičenia v Mladej a predpokladanými priestormi rozmiestnenia štábov jednotlivých cvičiacich armád. Súbežne s rekognoskáciou a budovaním rádioreléového spojenia sa uskutočnila čiastková rekognoskácia trás pre kabelové spojenie a jeho budovanie z Mladej do vojenských výcvikových priestorov Mimoň, Doupov, Libavá, Jince a Zelená Hora.

Celková rekognoskácia pre potreby cvičiacich štábov, jednotiek a spojenia bola skončená 19. 6. 1968. V prípade nejasností mala československá strana poskytnúť spojeneckým štábov a jednotkám potrebné doplňujúce údaje.

Pre prechod cvičiacich štábov a vojsk na územie ČSSR stanovila operačná skupina Generálneho štábu ČSLA celkovo 6 hraničných priechodov, ktorých priepustnosť a vzdialenosť od predpokladaných priestorov cvičenia bola najoptimálnejšia. Štyri zo stanovených priechodov boli cestné a dva železničné. Na hraniciach zo ZSSR išlo o cestný priechod Vyšné Nemecké a železničný priechod v Čiernej nad Tisou. Z nich sa cvičiace štáby a jednotky presunovali po ose č. 2 Michalovce-Prešov-Kráľovec-Trutnov-Mladá; a po ose č. 1 Poprad-Žilina-Přerov-Olomouc s rozchodišťom v Moravskej Třebovej. Na prekročenie našej štátnej hranice z územia NDR slúžil cestný

hraničný priechod Hora sv. Šebastiana, ktorý znamenal aj začiatok osi presunu vedúcej cez Chomutov–Kláštevec nad Ohří do priestoru rozmiestnenia Doupov. Severnú hranicu Československa z územia Poľskej ľudovej republiky prekračovali cvičiace veliteľstvá a zabezpečovacie jednotky cestnými hraničnými priechodmi v Královci a Lubawke, z ktorých sa ďalej presunovali po ose Trutnov–Jičín–Nymburk do priestoru sústredenia Mladá–Mimoň–Turnov. Pre cvičiaci armádny štáb a jednotky Maďarskej ľudovej armády bol k dispozícii cestný a železničný hraničný priechod v Komárne, z ktorého viedla os presunu cez Nové Zámky–Trnavu–Senicu–Hodonín–Čejč–Slavkov do priestoru Vyškov VVP Zelená Hora.

Okrem týchto uvedených priechodov predpokladala operačná skupina využiť v prípade núdze hraničný priechod Cínovec (ČSSR–NDR), hraničný priechod Český Těšín (ČSSR–PLR) a hraničný priechod Šahy (ČSSR–MLR).

Za obdobie od 31. 5. do 20. 6. 1968 cez šesť uvedených hraničných priechodov a po stanovených osiach sa presunulo dovedna 1 990 automobilov a 6 575 vojakov spojeneckých armád.

Otázky materiálneho a technického zabezpečenia cvičenia Šumava začalo Hlavné tylo ČSLA riešiť už v druhej polovici mesiaca mája. V oblasti materiálneho zabezpečenia bol vypracovaný súhrn opatrení smerujúci k vytvoreniu zásob materiálu všetkých druhov potrebných pre život cvičiacich štábov a jednotiek.

Zároveň na základe rekognoskácie boli vytvorené v dňoch 31. 5. do 4. 6. poľné tylové základne, ktoré sa nachádzali buď v blízkosti vojenských výcvikových priestorov ako Podbořany pre VVP Doupov, Vyškov pre Zelenú Horu, alebo priamo vo výcvikových priestoroch Mimoň a Libavá. Týmto zrýchlenným vytvorením poľných tylových základní bolo možné už od 5. 6. zásobovať prichádzajúce zabezpečovacie jednotky spojeneckých armád, hoci tieto jednotky mali vlastné materiálne zásobovanie na prvých šesť dní pobytu na našom území.

Technické zabezpečenie cvičiacich a zabezpečovacích jednotiek a útvarov plne rešpektovalo závery dohovorov, ktoré sa uskutočnili v dňoch 1. a 13. 6. medzi technickými skupinami ČSLA, Sovietskej armády, MLA a PLA. V duchu týchto záverov, napr. od 3. 6. bola pre sovietske letectvo, ktoré sa zúčastňovalo cvičenia, vyčlenená časť inžinierskeho leteckého zabezpečenia pre typy lietadiel MiG-21, SU 7, MiG-19 a vrtuľníky Mi-4 na letiskách Hradčany, Čáslav a Pardubice. Pre potreby automobilovej a tankovej techniky boli vo výcvikových priestoroch rozvinuté časti divízných a armádnych technických opravovní, okrem toho na osiach presunov cvičiacich štábov a jednotiek sa rozmiestnili v stanovených priestoroch (v rozmedzí 50–100 km od seba) dielne technickej pomoci. Ďalej boli pre technickú pomoc aktivované aj technické opravovne útvarov nachádzajúce sa pri trase presunov.

Tylová oblasť ako posledný prvok materiálneho a technického zabezpečenia v prípravnom období sústredila svoju pozornosť okrem otázok výzbrojných, výstrojných, proviantných a ubytovacích, najmä na otázku zdravotníckeho zabezpečenia. V rámci dohovoru tylových skupín bolo rozhodnuté, že pre potreby účastníkov cvičenia budú po celý čas prípravy a priebehu cvičenia k dispozícii vojenské nemocnice v Plzni, Českých Budejovicích, Brne, Olomouci, ÚVN Praha a VLVDU Hradec Králové. Vojaci spojovacích zabezpečovacích jednotiek na trasách patrili do zdravotníckej starostlivosti najbližších vojenských útvarov.

Celé materiálne a technické zabezpečenie riadené v prípravnom období funkcionármi HT ČSLA sa po 10. júni výraznejšie rozširovalo. Snaha HT spočívala v skvalitnení

organizačnej a riadiacej práce tak, aby celá štruktúra prešla plynule do samotného priebehu cvičenia bez vážnejších nedostatkov.

Celé prípravné obdobie cvičenia Šumava bolo naplnené veľkým rozsahom špeciálnych spojovacích, ženijných, technických prác a širokou škálou opatrení v materiálnom a technickom zabezpečení. Obdobie prípravy od 31. 5. do 21. 6. sa vyznačovalo postupným sústreďovaním cvičiacich štábov zabezpečovacích a značkovacích jednotiek na teritóriu ČSSR, ktoré sa formou rekognoskácie priebežne oboznamovali s jednotlivými priestormi cvičenia. V rozmedzí jedenástich dní sa do svojich plánovaných priestorov sústredili štáby, zabezpečovacie a značkovacie jednotky Sovietskej, Maďarskej, Poľskej armády a armády NDR. Zo strany ČSĽA boli z mierových posádok vyvedené štáby, zabezpečovacie a značkovacie jednotky 1. a 4. armády (na cvičení označené ako 11. a 14. armáda) a na základe požiadavky veliteľa Spojených ozbrojených síl maršala Sovietskeho zväzu I. I. Jakubovského zo dňa 19. 6. sa zúčastnil aj štáb 7. armády PVOŠ (na cvičení označená ako 17. armáda) a štáby dvoch zborov PVOŠ.

Uvedené štáby a jednotky mali k 20. 6. 1968 nasledujúce počty:

- sovietske štáby a jednotky vrátane riaditeľstva cvičenia 5 773 osôb, 1 722 vozidiel, 3 lietadlá, 18 vrtuľníkov,
- MĽA: 787 osôb, 250 automobilov,
- PLR: 7 osôb, 1 automobil,
- NĽA NDR: 9 osôb, 5 automobilov,
- ČSĽA – zabezpečovacie jednotky, riaditeľstvo cvičenia a rozhodcovská služba 503 osôb, 114 automobilov; 11. A tj. štáby – zabezpečovacie a cvičiace jednotky 3 221 osôb, 742 automobilov, 10 vrtuľníkov, 11 tankov, 43 OT; 14. A štáby, zabezpečovacie a cvičiace jednotky 2 072 osôb, 618 automobilov, 10 vrtuľníkov, 15 OT; 17. A a 2. a 3. zbor PVOŠ – 55 osôb, 17 vozidiel.

Dovedna československých jednotiek: 5911 osôb, 1491 vozidiel, 20 vrtuľníkov, 11 tankov, 58 OT.

Uvedený počet osôb, prepravnej, bojovej a leteckej techniky na konci prípravného obdobia však nebol konečný. Na základe požiadavky riaditeľstva cvičenia schváleného 20. 6. predsedom vlády Ing. Černíkom sa povolila účasť na cvičení:

- štábu sovietskej 43. armády a dvom štábom motostreleckých divízií PRIKVO s jedným motostreleckým plukom a jedným motostreleckým práporom (4 814 osôb, 34 tankov, 1 200 automobilov a OT),
- štábu sovietskej 6. tankovej armády a dvom štábom tankových divízií a jednému motostreleckému pluku (5 578 osôb, 34 tankov, 1 430 automobilov a OT),
- štábu 12. poľskej armády so zabezpečovacími jednotkami a štábom jednej divízie (750 osôb, 220 vozidiel).

Tieto uvedené štáby a jednotky zaujali svoje priestory vo VVP Libavá (43. A), Doupov (6. TA) a Mimoň (12. A) v priebehu 21. až 22. 6. 1968. Skončením presunov týchto štábov definitívne skončilo prípravné obdobie cvičenia Šumava.

Pre počiatočné obdobie priebehu cvičenia bola charakteristická tá skutočnosť, že ešte stále pokračovalo sústreďovanie a presuny štábov, zabezpečovacích a značkovacích jednotiek v denných aj nočných hodinách 22. a 23. 6. do určených priestorov. Táto činnosť bola definitívne skončená v ranných hodinách 24. 6. K tomuto dňu mali na území ČSSR spojenecké vojská tieto počty osôb a techniky:

- **Sovietska armáda:** 15 995 osôb, 4 359 vozidiel, 68 tankov, 18 vrtuľníkov Mi-4, 2 Li-2, 1 Il-14, 1 Il-18, 1 AN-24, 10 MiG-21, 10 MiG-17, 10 SU-7 bm, 10 MiG-17, 2 MiG-15 UTI, 9 JAK-28 R, 1 JAK-28 RU,

- **MLA:** 788 osôb, 256 vozidiel,
- **PLA:** 750 osôb, 220 vozidiel, 1 Il-14,
- **NLA NDR:** 14 osôb, 5 vozidiel (v riaditeľstve cvičenia).

V rámci operačnej rozohry v období od 20. 6. do 29. 6. štáby jednotlivých stupňov precvičili otázky spoločnej činnosti pri prikrýti štátnych hraníc, odrazení agresie a prechodu do rozhodnej útočnej operácie za použitia jadrových zbraní. Pre vyššiu názornosť zorganizovalo riaditeľstvo cvičenia 26. 6. pre štáby armád a divízií vo VVP Doupov ukázkové taktické cvičenie na tému **Prechod vojsk do protiútoku**. Taktického cvičenia sa zúčastnili jednotky sovietskeho motostreleckého pluku v súčinnosti s jedným motostreleckým práporom a jednou tankovou rotou 19. msd. Tieto jednotky aktívne podporovalo stíhacie a bombardovacie letectvo, ktoré uskutočnilo 80 vzletov. Na toto cvičenie hneď nasledujúci deň nadviazalo taktické cvičenie vo VVP Libavá na tému: **Vedenie stretného boja motostreleckým plukom a útok na narýchlo zaujatú obranu v súčinnosti s frontovým letectvom**. Toto ukázkové cvičenie uskutočnili vyhradene sovietske jednotky.

V priebehu 26. a 29. 6. riaditeľstvo cvičenia skončilo poslednú operačnú rozohru a 30. 6. bolo cvičenie skončené. Rozbor cvičenia pôvodne stanovený veľvyslancom ZSSR v ČSSR S. V. Červonenkom na 1. 7. 1968 bol zmenený a upresnený na základe rokovania prvého tajomníka ÚV KSČ A. Dubčeka s hlavným veliteľom Spojeneckých ozbrojených síl maršalom I. I. Jakubovským na 2. 7. 1968.

Dňa 3. 7. 1968 v ranných hodinách na základe vydaného rozkazu z 26. 6. o „skončení cvičenia“ presunuli sa vojská a štáby ČSLA a MLA do mierových posádok. Postupný prechod vojsk a štábov Sovietskej a Poľskej armády sa začal až 13. 7. 1968.

Počas normálnej situácie by predĺžený pobyt spojeneckých vojsk na území ČSSR nevyvolal nijakú pozornosť, avšak za vnútropolitckej situácie, v ktorej sa republika v prvej polovici roku 1968 nachádzala, prieťahy s odchodom spojeneckých vojsk našli živú odozvu v masových komunikačných prostriedkoch, v rámci ktorých dochádzalo k rozličným dohadom, ako napr., že „sovietske vojská majú naďalej zostať na území ČSSR a tým majú ovplyvniť vnútornú situáciu republiky...“ a pod. Na zabránenie týchto dohadov boli vykonané kroky pre urýchlený odsun spojeneckých vojsk. Minister národnej obrany ČSSR generálplukovník Ing. Martin Dzúr dňa 4. 7. a predseda vlády ČSSR Ing. O. Černík dňa 11. 7. 1968 požiadali sovietsku stranu o urýchlenie odchodu spojeneckých vojsk z územia ČSSR a oznámenie termínu jeho skončenia; ani na jeden z uvedených listov však sovietska strana nereagovala, o čom svedčí tá skutočnosť, že ešte 23. 7. sa na teritóriu ČSSR nachádzalo 5 500 vojakov, 1 300 automobilov a obrnených transportérov a 68 tankov. Aj cez uvedené skutočnosti možno však usudzovať, že do konca mesiaca júla na základe požiadaviek na prepravu z 25. júna sa na území ČSSR nenachádzala žiadna jednotka spojeneckých armád.

Na základe uvedených skutočností konštatujem, že:

- vtedajšie najvyššie vedenie KSČ a štátu v snahe dokumentovať vernosť spojeneckým vzťahom v rámci Varšavskej zmluvy aj cez zložitú vnútropolitckú situáciu súhlasilo s uskutočnením cvičenia Šumava v júni, aj keď bolo toto cvičenie naplánované s väčším počtom vojsk, než sa na takéto cvičenie v predchádzajúcom období vyvážalo. Súhlas s cvičením bol daný aj napriek tomu, že nové velenie ČSLA trvalo na pôvodne plánovanom termíne. Cvičenie umožnilo spojeneckým vojskám uskutočniť rekognos-